

Год. I.

Ноемврий 1924

Кн. II.

МАКЕДОНСКИ ПРЕГЛЕДЪ

СПИСАНИЕ ЗА НАУКА, ЛИТЕРАТУРА И КУЛТУРЕНЪ ЖИВОТЪ

ИЗДАВА

МАКЕДОНСКИЯТЪ НАУЧЕНЪ ИНСТИТУТЪ.

REVUE MACÉDONIENNE

ÉDITION

DE L'INSTITUT SCIENTIFIQUE MACÉDONIEN

ДАРЪ

ОТЪ

МАКЕДОНСКИЯ НАУЧЕНЪ
ИНСТИТУТЪ

СОФИЯ — SOFIA

ПЕЧАТНИЦА П. ГЛУШКОВЪ — IMPRIMERIE P. GLOUCHCOFF

А. П. Стоиловъ.

ЕДИНЪ ДОКУМЕНТЪ ПО ЦЪРКОВНАТА БОРБА ВЪ с. ДОЛЕНЪ (Неврокопско).

Д-ръ П. Цончевъ, председателъ на Историографическото дружество „Габрово“ въ гр. Габрово, има добрината да ми даде да разгледамъ единъ документъ по църковната борба въ с. Доленъ (Неврокопско) и отъ него да си снема преписъ. Тоя докуменъ, който за пръвъ пжть печатамъ, е намѣренъ въ Габрово съ други документи. Оригиналътъ му се пази сега въ казаното дружество.

Тоя документъ е интересенъ отъ нѣколко страни. Първо и първо, той ни запознава съ ония отчаяни борби, които особено се усилиха слѣдъ издаването на фермана отъ Султанското правителство за учредяване на Българска Екзархия (28 февр. 1870 г.). Гръцката патриаршия се стресна отъ изхода по разрешението на нѣколкогодишната църковна борба между нея и българския народъ. За да не изгуби съвсемъ своитѣ позиции отъ духовното владичество надъ много български градове и села, посредствомъ своитѣ преданни духовни служители и нѣкои наивни българи, раздвои на много мѣста българитѣ на два враждебни лагери — гъркомани и екзархисти. Борбата между еднитѣ и другитѣ на много мѣста е жестока, макаръ почти въ всички мѣста гъркоманитѣ да сж били много по-малко отъ екзархиститѣ, но понеже турската власть е давала винаги подкрепа на гъркоманитѣ, ето защо екзархиститѣ сж били тормозени, биени и затваряни. Доленскиятъ документъ ни дава картина отъ такава борба. Селото Доленъ съ 250 български кжщи, отъ които 50—60 се обявили за гъркомани. По-богатитѣ и по-влиятелнитѣ гъркомани предъ турското правителство, измжчвали екзархиститѣ, „защото отпрѣдъ еднж годинж зехме азалжка и мухтарлжка отъ ржцѣтѣ имъ, и църквж-тж: та имъ трѣсимъ хесапъ и за двѣ-тѣ;

и защото воспрѣхме въ църквѣ да „се не продумва ни еднѣ Гръцкѣ“, както четемъ въ документа.

Водителитѣ на гъркоманитѣ били петъ души: х. Божикъ Цвѣтковъ, Ташо Цвѣтковъ Козелъ, Лазаръ Николовъ, х. Иванъ Ангеловъ Дурулия и Костадинъ Янковъ Дервишъ. Тѣ въ своята заслѣпеность клеветили своитѣ съселѣни на грѣцкия владика въ Неврокопъ, а последниятъ действувалъ предъ турскитѣ власти, първенцитѣ на екзархиститѣ да бждатъ разкарвани четири пжти до Неврокопъ. Не стигало това, но „държали ны сж по петнадесетъ и до двадесетъ дена хапусъ, и си останахме толкова си назадъ отъ работж-тж, и по толкова си разноски направихме“. Вънъ отъ това, 5—6 души отъ тѣхъ били закарвани дори въ Сѣръ, „гдѣто Никола Михаилъ учи душманы-тѣ ни Гръкоманы-тѣ, и имъ помага“. Единъ отъ гъркоманитѣ се одързостилъ, та хвърлилъ „изъ врата-та църковны единъ камень та удари въ еднѣ икона, като не можа да погоди въ човѣка“, защото екзархиститѣ забранили на гъркоманитѣ „да не продумватъ ни еднѣ Гръцкѣ думж въ църквѣ“.

При такова лошо положение горкитѣ екзархисти отъ с. Доленъ Никола Тодоръ, Найдень Ангеловъ, Тонко Матовъ, Григоръ Стояновъ, Христо Стояновъ, Хаджи Мито, Иванъ Тодоръ, Тодоръ Младинъ, Димитъръ Михайловъ и Никола П. Филиповъ, чиито печати и подписи на грѣцки езикъ, само последниятъ на български, на чело съ мухтарския и на азитѣ, отправятъ молба на 28 декемврий 1871 г. до българската община въ Габрово. Въ нея екзархиститѣ молятъ общината „да ны научите какво да правимъ за да се избавимъ отъ тыя гонители; пжкъ и Вые отъ Вашж странж да употребите каквыто срдства знаете и можете, за да ни помогнете да се освободимъ отъ тыж наши Гръкоманіе: защото ные хемъ сме сиромаси, хемъ сме неопытни въ сждове-тѣ; пжкъ противници-тѣ ни хемъ сж богати, хемъ сж влиятелни, хемъ сж и по-опытни отъ насъ въ сждове-тѣ: та се боимъ да ни не надвѣжатъ, та ще се посраимъ“.

Интересно е да се знае, защо доленци искатъ съветъ отъ габровската община, толкова далечна отъ тѣхното село, а не отъ нѣкоя по-близка, напр. отъ Татарпазарджийската, съ която Неврокопско е било въ преписка по църковния въпросъ. Самата молба е написана отъ Никола П. Филиповъ,

вѣроятно, тогава учителъ въ селото Доленъ. Той е знаелъ за славата на Априловската гимназия въ Габрово и убеденъ, че и общината въ тоя градъ стои на своята висота съ просвѣтнитѣ членове, излѣзли отъ тая гимназия, ще даде най-умни съвети, затова, по негово внушение, се отправя молбата къмъ нея.

Интересна личностъ е Никола Попъ Филиповъ, родомъ отъ Банско (Разложко). За него би трѣбвало да се събератъ по-вечко сведения като учителъ и общественъ деецъ, който се е подвизавалъ отъ края на първата половина на миналия вѣкъ и е билъ ученикъ на Найдень Геровъ въ Копривщица. Учителствувалъ е въ Калоферъ, Чирпанъ, Карлово, Пирдопъ, Банско и др. Когато е билъ учителъ въ Калоферъ, въ едно писмо до Найдена Геровъ въ Копривщица отъ 6 декемврий 1848 г. предлага да се измѣни и установи правописа на българския езикъ, като излага за това правила¹. Презъ 1859 г., когато е билъ учителъ въ Пирдопъ, на две ръкописни книги едновременно се подписва така: „Учителствувалъ Никола поп Филиповичъ въ Пирдопъ. въ 1859-я годинж іануари і 6-й день — отъ Разложко Банско родомъ“². Въ края на книга „Служба и житіе на прѣп. Иванъ Рилски съ иждивение на Иосифа, рилски монахъ, печатана въ Бѣлградъ 1835 г., на прибавенъ листъ съ ръкописна молитва на св. Мина и подъ нея бележка: „Сочинилъ ѿ написалъ ѿ любви и вѣры къ стрателницѣ минѣ ѿ рабѣ Бжій егѡвъ Ніколай попъ Филиповъ, родомъ Бѣлгаринъ ѿ оучителъ ѡтечествомъ ѡбласти Разлога, веси Банско“³.

Ето текстътъ на доленския документъ:

„Достопочетна, Родолюбива и Благодарствена общино!

Въ Габрово

Ные отдалоподписанитѣ жителіе отъ село Доленъ [окръжіе Неврокопско], Ваши единоплѣмненни братіа Българе, вѣрнѣйше поданници на Н. Имп. Величество Султанъ-Абдуль-Азиса, Милостивѣйшіа нашъ Царь и Бащж [Комѣго Богъ, дано дарува здравіе и долгоденствіе, благополучно и мирно царуване! и дано покори подъ нозѣтѣ му всѣкой врагъ и противникъ!] като страдахме много отъ еднж годинж на-

¹ Изъ архивата на Найдень Геровъ. Книга II. София, 1914. 658 сл.

² Б. Цонев, Опис на славянските ръкописи въ Софийската народна библиотека. Том II. София, 1923. 128 и 347.

³ Умень, Документи и бѣлѣжки изъ миналото на българиѣ въ Македония, въ „Сборникъ на Българската Академия на Наукитѣ“, кн. IX (1917) 7. — Книгата, на която е написана бележката, видѣхъ въ църквата на Банско презъ 1915 г.

самъ отъ наши-тѣ Гръкоманы, които ны сж правили изарь четыри петь пжти въ Неврокопъ; и като иматъ вліаніе прѣдъ Правителство-то, още и като даватъ рошвѣтъ [понеже сж най-богати въ село-то ни], държали ны сж по петнадесетъ и до двадесетъ дена хапусъ, и си останѣхме толкова си назадъ отъ работж-тж, и по толкова си разноска направихме. А сега, защото възбранихме насилно да не продумватъ ни еднж Гръцкж думж въ църквж, единъ отъ тѣхъ хвърли изъ врата-та църковны единъ камень та удари въ еднж икона, като не можѣ да погоди въ човѣка; освѣнь това ны сж осторили изарь и въ Серезъ петь-шестина души наши, гдѣто Никола Михайль учи душманы-тѣ ни Гръкоманы-тѣ, и имъ помага; и може [както се види] да ги карать дори въ Селеникъ. Ные ги отлжчихме отъ църквж-тж: заповѣдахме на Попове-тѣ да ги не кадятъ, да ги не миросувать, да имъ не даватъ нафорж, да имъ не ходатъ по кжщы-тѣ, и да не имъ пѣють никаквж молитвж. И оттогава се сж разсърдили твърдѣ много сега на насъ. Хесапа селскый и църковень отъ четыри години насамъ го недаватъ [за който дадохме прошеніе на Правителство-то въ Неврокопъ], нито показувать понѣ еднж парж готовж.

Наши-тѣ Гръкоманіе сж петь души: х. Божикъ Цвѣтковъ, Ташо Цвѣтковъ Козель, Лазарь Николовъ, х. Иванъ Ангеловъ Дурулія, Костандинъ Анковъ Дервишь, иматъ вліаніе и въ сиромасы-тѣ: защото едни сж длжжни; другы измамуватъ съ обѣщаніа, на другы даватъ пары да се исплащатъ, а другы заплашувать, и така сж подписали отъ къмъ тѣхнж странж [тарафъ] около петдесетъ-шестдесетъ кжщы; и съ това ще мжчатъ да ни съборать. Затова Ви обаждаме че сме достигнжли до крайность. — Причины-тѣ, за които ны правятъ изарь нашитѣ Гръкоманіе сж слѣдующы-тѣ: Защото отпрѣдъ еднж годинж зехме азалжка и мухтарлжка отъ ржцѣ-тѣ имъ, и църквж-тж; та имъ трѣсимъ хесапъ и за двѣ-тѣ; и защото воспрѣхме въ църквж да се не продумва ни една Гръцка.

Затова Вы молимъ да ны научите какво да правимъ за да се избавимъ отъ тья гонители; пжкъ и Вые отъ Вашж страна да употребите каквыто срдства знаете и можете, за да ни помогнете да се освободимъ отъ тья наши Гръкоманы: защото ные хемъ сме сиромасы, хемъ сме неопытни въ сждове-тѣ; пжкъ противници-тѣ хемъ сж богати, хемъ сж вліятелни, хемъ сж и по-опытни отъ насъ въ сждове-тѣ: та се боимъ да ни не надвѣятъ, та ще се посраимъ.

Затова Вы молимъ да се сожалите за насъ, и да ни испратите по-скоро отговоръ, за да ни наставите какво да правимъ, какъ да постжпаме въ тья мжчны обстоятелста, въ които се нахождаме: защото сме на исходъ души.

1871. 10 — мврѣа 28, Долень.

Вашего Родолюбія

Искренніи доброжелатели (печати):

По турски		По гръцки			
селски печатъ на мухтара	селски печатъ на общината	Никола Тодоровъ	Найденъ Ангеловъ	Тонко Матовъ	Григоръ Стояновъ
Христо Стояновъ	Хаджи Мато	(подп.) Иванъ Тодоровъ (гр.), Тодоръ Младинъ (гр.), Димитъръ Михайловъ (гр.), Николай П. Филипповъ.			